

ARTUR WYSOCKI

ZNACZENIE WIĘZI Z PARAFIĄ POLSKĄ
DLA POLONII FRANCUSKIEJ
NA PODSTAWIE WYNIKÓW BADANIA PILOTAŻOWEGO

WPROWADZENIE

Początki badań socjologicznych, w których uwzględnione zostało społeczne znaczenie parafii katolickich¹, są powiązane z badaniami emigracji polskiej. Pierwszym, który poczynił takie badania, był Florian Znaniecki, którego dzieło *Chłop polski w Europie i Ameryce*, napisane wraz z Williamem I. Thomasem, zostało wydane 100 lat temu (w latach 1918-1920). Opisy dotyczące życia parafialnego Polaków w USA nie stanowią znacznej części tego dzieła, ale środowisko parafialne zostało ukazane jako miejsce regulacji istotnej części egzystencji jednostki:

Moralne prawa i obowiązki parafii, jeżeli chodzi o kościół, wywodzą się zatem wyłącznie z funkcji, jakie sprawowane są w kościele. Najważniejsze wydarzenia w życiu jednostki, rodziny i wspólnoty gromadzkiej odbywają się w kościele, przynajmniej częściowo; wszystkie zasadnicze zmiany, jakie dokonują się w grupie parafialnej, otrzymują tu sankcję; z tym miejscem utożsamia się stosunki grupy z najwyższymi mocami; naukę moralną, napomnienie, potępienie otrzymuje się w kościele. Krótko mówiąc, z tym miejscem wiążą się najwyższe uczucia, jest ono przeto otoczone nimbem świętości, stanowi przedmiot grozy i miłości².

Ks. dr hab. Artur Wysocki, prof. UKSW – Instytut Nauk Socjologicznych UKSW; e-mail: a.wysocki@uksw.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8653-0314>.

¹ W niniejszym artykule przymiotnik „katolicki” desygnuje jedynie jednostki Kościoła rzymskokatolickiego.

² W.I. THOMAS, F. ZNANIECKI, *Chłop polski w Europie i Ameryce. Organizacja grupy pierwotnej*, t. 1, tłum. M. Metelska, Warszawa: PWN 1976, s. 221.

Kolejne szersze badania emigracji polskiej były dziełem jednego z uczniów Floriana Znanieckiego, Józefa Chałasińskiego, który w latach 30. XX w. przeprowadził badania wśród Polonii w Chicago, pokazując kultywowanie kultury narodowej, a zarazem znaczenie wspólnot i organizacji parafialnych dla żyjących tam Polaków³. W 1936 r. dokonał on kolejnego opisu polskiej emigracji wraz z zespołem: z Tadeuszem Makarewiczem i Marią Gliwiczówną⁴.

Chociaż zagadnienie znaczenia jednostek polskiego duszpasterstwa za granicą dla życia Polaków na obczyźnie ma długą tradycję, nie było jednak zbyt często eksplorowane w perspektywie socjologicznej, zwłaszcza jeśli chodzi o pogłębione systematyczne badania. Z tych względów stało się ono podstawowym celem nowego projektu badawczego, którego podjął się zespół badawczy z Instytutu Socjologii UKSW, planując badania wśród Polonii francuskiej.

BADANIA RELIGIJNOŚCI POLSKICH EMIGRANTÓW WE FRANCJI

Badania jednostek duszpasterstwa polskiego we Francji mają długą historię, gdyż ich początki wiążą się z innym uczniem Floriana Znanieckiego, ks. Franciszkiem Mirkiem. Na początku lat 20. XX w. odwiedzał on wspólnoty polskie, które obejmowane były coraz szerzej opieką duszpasterstwa polskiego ze względu na gwałtowny wzrost liczby Polaków przybywających tam wówczas. Pobyt ks. Mirka we Francji stał się jednym z ważnych elementów przygotowania przez niego pionierskiej pracy wydanej w 1928 r., a poświęconej społecznym aspektom funkcjonowania parafii rzymskokatolickiej, choć w samej analizie uwzględnił przede wszystkim parafie francuskie⁵. To w okresie międzywojennym przybyła do Francji największa liczba Polaków: szacuje się, że było ich ok. 700 tys.⁶ Emigracja z tego okresu stała się podstawą silnego rozwoju duszpasterstwa polskiego oraz powstawania i rozwoju różnych organizacji i stowarzyszeń narodowych. Kolejne pokole-

³ J. CHAŁASIŃSKI, *Parafia i szkoła parafjalna wśród emigracji polskiej w Ameryce. Studium dzielnic polskiej w poł. Chicago*, Warszawa: Dom Książki Polskiej SP. AKC. 1935.

⁴ Zob. bibliografia.

⁵ F. MIREK, *Elementy społeczne parafii rzymskokatolickiej. Wstęp do socjologii parafii*, Poznań: Wydawnictwo Fiszer i Majewski 1928. Por. A. WYSOCKI, *Dynamika zmian w parafii a jej elementy istotne. Śladami pioniera socjologii parafii ks. Franciszka Mirka*, Warszawa: UKSW 2018.

⁶ W. ŚLADKOWSKI, *Polska diaspora we Francji 1871-1999*, [w:] *Polska diaspora*, red. A. Waszdek, Kraków: Wydawnictwo Literackie 2001, s. 182.

nia potomków tej emigracji nadal mają istotne znaczenie w funkcjonowaniu polskich organizacji we Francji, kultywując polskie tradycje.

Najczęściej emigracja polska we Francji kojarzona jest z tzw. Wielką Emigracją okresu po powstaniu listopadowym, gdy przybyło tu tak wiele znaczących postaci polskiej kultury i polityki, a które stały się symbolem polskiego uchodźstwa i są nadal ważnym punktem odniesienia dla przebywających tam Polaków⁷. W tym czasie ukształtowały się instytucjonalne podstawy duszpasterstwa Polaków we Francji: jego początki sięgają 1836 r. Z tej racji Polska Misja Katolicka niedawno obchodziła uroczyste 175 lat swego istnienia⁸. Jej powstanie wiąże się z wybitnymi postaciami polskiej kultury takimi, jak Adam Mickiewicz, Bogdan Jański czy Juliusz Słowacki⁹. Jej inicjatorami były osoby świeckie, a pierwszym rektorem został ks. Aleksander Jełowicki, przyjaciel Adama Mickiewicza i Fryderyka Chopina.

Napływ najliczniejszej fali migracyjnej okresu międzywojennego miał podłoże głównie demograficzno-ekonomiczne: Francja w wyniku I wojny światowej poniosła wielkie straty ludnościowe, a na ziemiach polskich z jednej strony był wówczas bardzo wysoki przyrost naturalny, a z drugiej, bezpośrednio po odzyskaniu niepodległości, brakowało większych zakładów przemysłowych i instytucji, które zapewniłyby odpowiednią liczbę miejsc pracy. Emigrantami byli głównie robotnicy zatrudniani w kopalniach, hutach, zakładach włókienniczych, na budowach oraz w rolnictwie¹⁰. Fale emigracyjne po II wojnie światowej nie były już tak liczne i wiązały się z ważniejszymi zmianami sytuacji w Polsce, miało to miejsce zwłaszcza w latach 1956, 1968, 1981 i po 2004 r. (stosunkowo niewielka migracja w porównaniu z liczbą osób, które wyjechały na Wyspy Brytyjskie czy nawet do Niemiec).

Ze względu na znaczny procent asymilacji kolejnych pokoleń emigrantów, a także na rygorystyczne w tym względzie prawo francuskie¹¹, trudno jest

⁷ J. PEZDA, *Polska diaspora we Francji do 1870 r.*, [w:] *Polska diaspora*, red. A. Walaszek, Kraków: Wydawnictwo Literackie 2001, s. 167-177.

⁸ J. KLECHTA, *175 ans Au service de la Polonia – 175 lat dla Polonii*, Paris-Paryż: Polska Misja Katolicka we Francji 2011. Formalne powstanie Polskiej Misji Katolickiej we Francji sięga jednak roku 1922. Zob. M. BRUDZISZ, *Stan badań nad dziejami Polskiej Misji Katolickiej we Francji*, [w:] *W kręgu badań nad Polonią i duszpasterstwem polonijnym. Istota i metodologia badań polonijnych*, red. S. Zych, B. Walicki, Lublin: Ośrodek Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL 2015, s. 323-328.

⁹ J. PONTY, *La Mission catholique polonaise en France du XIXe au XXIe siècle*, « Cahiers de la Méditerranée » 2009, nr 78: *Migration et religion en France* (t. 2), s. 75-76.

¹⁰ W. ŚLADKOWSKI, *Polska diaspora*, s. 181-183.

¹¹ A. WYSOCKI, *Parafie rzymskokatolickie na przedmieściach Paryża wobec integracji imigrantów*, [w:] *Religia wobec wyzwań współczesności z perspektywy nauk społecznych*, red. I. Borowik, S. Grotowska, P. Stawiński, Warszawa: Scholar 2018, s. 295-316.

określić dość dokładnie liczbę osób polskiego pochodzenia. Wszystkich członków diaspory polskiej we Francji szacowano na 1 do 1,5 mln osób, a tych, którzy są związani z polskim duszpasterstwem, szacowano na ok. 200 tys.¹² Liczby te ulegają zmianom, ale jeszcze obecnie można je uznać za adekwatne.

Opracowania na temat emigracji polskiej we Francji w powiązaniu z funkcjonowaniem polskiego duszpasterstwa miały dotychczas charakter głównie historyczny, ale uwzględniano w nich również pewne elementy socjologiczne. Przykładem może być jeden z ostatnich tekstów na ten temat przygotowany przez Mariana Brudzisza, pt. *Stan badań nad dziejami Polskiej Misji Katolickiej we Francji*, znajdujący się w monografii pokonferencyjnej¹³. Warto również wymienić przynajmniej nazwiska innych autorów tego typu opracowań, a są to: Jan Gruszyński, Stanisław Litak, Roman Dzwonkowski, Wiesław Śladkowski, Edward Kołodziej, Halina Janowska czy Michał Kłakus.

Publikacje, w których występują szerzej wątki socjologiczne, czy raczej socjograficzne, opierają się zasadniczo na obserwacji potocznej, na danych zastanych i niewielkich, nieusystematyzowanych wywiadach. Przykładem może być tu książka Jana Gruszyńskiego z 1981 r. *Spoleczność polska we Francji 1918-1978: problemy integracyjne trzech pokoleń*. Do tej grupy badaczy emigracji polskiej we Francji należy Janine Ponty¹⁴, francuska profesor zafascynowana Polską. Publikowała ona m.in. w „Przeglądzie Polonijnym”, w którym to opisuje badania trzech swoich doktorantów, pracujących nad różnymi aspektami życia Polonii francuskiej, najczęściej w wymiarze lokalnym i dotyczącym pracy Polaków w kopalniach i zakładach przemysłowych¹⁵. Warto również wymienić Gabriela Garçona i takie jego dzieła jak *Les catholiques polonais en France 1919-1949* oraz *Le centre pastoral polonais d'Auby, Courcelles, Fleurs-en-Escrebieux et Leforest 1922-1939*¹⁶. Większość z tych opracowań opiera się na danych zastanych i opisuje wcześniejsze etapy pobytu Polaków na terenie Francji.

Badacze Polonii francuskiej dostrzegali także istotne powiązanie jej funkcjonowania, rozwoju struktur kultuwujących i rozwijających kulturę narodową ze strukturami religijnymi – głównie parafiami. Taka synergia miała szczególny wymiar w okresie międzywojennym i w pierwszych dziesięcioleciach po II wojnie światowej. Jak określił to Wiesław Śladkowski „bujny

¹² W. ŚLADKOWSKI, *Polska diaspora*, s. 193.

¹³ M. BRUDZISZ, *Stan badań nad dziejami Polskiej Misji Katolickiej we Francji*, s. 321-354.

¹⁴ Zob. bibliografia, np. J. Ponty, 1988 i 2009.

¹⁵ J. PONTY, *Stan badań historycznych nad Polonią francuską*, „Przegląd Polonijny” 22(1996), z. 3, s. 68-71.

¹⁶ Zob. bibliografia.

rozwój życia społecznego i kulturalnego, ujętego w ramy organizacyjne” w środowisku polskiej emigracji był fenomenem silnie związanym z życiem parafialnym. Wzmacniane było to przez fakt prowadzenia w dużym stopniu przez struktury kościelne także szkolnictwa polskiego we Francji¹⁷. W kontekście szerokich zmian społeczno-politycznych, zwłaszcza od lat 80. XX w., wiele polskich struktur narodowych we Francji zamierało bądź przetrwało w wymiarze szczątkowym. Przyczyniała się do tego coraz większa integracja kolejnych pokoleń Polaków z krajem, w którym się wychowali.

Jak jednak zauważył Wiesław Śladkowski, „najtrwalszą strukturą organizacyjną są polskie parafie. [...] Są w istocie rodzajem wspólnot, wokół nich skupiają się polskie organizacje i towarzystwa katolickie”¹⁸. Podobne spostrzeżenia poczynił już wcześniej Roman Dzwonkowski, który pisał, że

we Francji potwierdza się widoczna także i gdzie indziej prawidłowość: wobec zamierania dawnych, emigracyjnych struktur organizacyjnych, elementem najbardziej trwałym i ciągle integrującym Polaków kolejnych generacji, są parafie polskie. Stanowią one nadal najważniejsze dla nich grupy odniesienia, z którymi się identyfikują¹⁹.

Pewną próbę analizy tego fenomenu stanowią uwagi Jana Gruszyńskiego, który pisał o Polakach przebywających we Francji:

Wychodząc z socjologii można mówić o integracji w ramach struktur kościelnych, natomiast wychodząc z fenomenologii religijnej można dowiedzieć, że nie ma możliwości integracji religijnej, ponieważ typ przeżycia religijnego francuskiego nie odpowiada Polakom, którzy przebywają we Francji kilka, kilkanaście czy kilkadziesiąt lat. Polacy znacznie różnią się od Francuzów pod względem uczuciowości, wrażliwości, wyobraźni i mentalności. Wyznanie tej samej religii nie wystarcza do identyfikacji w zakresie przeżycia religijnego obydwu wspólnot parafialnych. Potwierdzeniem tego stanu rzeczy może być to, że na co dzień Polacy przebywają razem z Francuzami, natomiast w niedzielę gromadzą się na polskich nabożeństwach. Zaś tam, gdzie nie ma parafii polskich, odsetek praktykujących Polaków w parafiach francuskich jest znikomy²⁰.

¹⁷ W. ŚLADKOWSKI, *Polska diaspora*, s. 184-186.

¹⁸ Tamże, s. 192-193.

¹⁹ R. DZWONKOWSKI, *Ideowe oblicze współczesnej Polonii francuskiej*, [w:] *Współczesne środowiska emigracji polskiej. Sytuacja duszpasterska*, red. J. Bakalarz, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1985, s. 74.

²⁰ J. GRUSZYŃSKI, *Integracja emigracji polskiej ze społeczeństwem francuskim w latach 1919-1975*, [w:] *Stan i potrzeby badań nad zbiorowościami polonijnymi*, red. H. Kubiak, A. Pilch, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Ossolineum-Wydawnictwo PAN 1976, s. 575.

ASPEKTY METODOLOGICZNE

Na podstawie literatury przedmiotu można stwierdzić, że parafie i ośrodki duszpasterskie w polskich środowiskach emigracyjnych we Francji (i w innych krajach) odgrywają szczególną rolę w integracji Polonii. Z tych względów zespół badawczy Instytutu Socjologii UKSW przygotował w 2019 r. projekt badawczy mający na celu kompleksowe socjologiczne badanie osób związanych z duszpasterstwem polskim we Francji pod kątem dokonującej się w nim transmisji religijno-kulturowej. Tego typu systematyczne badania socjologiczne w polskich ośrodkach duszpasterskich we Francji nie były do tej pory prowadzone.

Wyjściową tezę badawczą projektu była polaryzacja postaw polskich emigrantów w zupełnie nowym, pod względem kulturowym i religijnym, środowisku – społeczeństwie francuskim, a więc: z jednej strony ujawnia się chęć umocnienia własnej tożsamości narodowej i religijnej, a z drugiej – chęć akulturacji, dostosowania do nowego otoczenia życia. Oderwanie od części pierwotnych agend socjalizujących wymaga większej świadomości w kształtowaniu własnej tożsamości. W przypadku emigracji rodzinnej pozostaje odniesienie do najbliższych osób, ale zarówno dla nich, jak i dla osób emigrujących bez rodziny szczególnym punktem odniesienia stają się polskie parafie. W procesie transmisji dokonywanym w tych ośrodkach duszpasterskich interesujące jest zagadnienie silniejszego powiązania elementów kultury narodowej i dominującej religii katolickiej, niż ma to miejsce w kraju pochodzenia. Z tą tezą wiąże się pytanie badawcze dotyczące tego, czy to powiązanie jest bardziej elementem przyciągania rodaków do polskich ośrodków duszpasterskich, czy przede wszystkim odpowiedzią na potrzebę tychże osób?

Realizacja projektu, który obejmuje zarówno badania ilościowe, jak i jakościowe, poprzedzona została badaniem o charakterze pilotażowym. W niniejszym artykule zostaną przedstawione i zanalizowane wyniki tego badania, a dokładniej jednego z segmentów kwestionariusza ankiety poświęconego więzi z parafią, która zostanie zweryfikowana poprzez pytania dotyczące postrzegania parafii, identyfikacji z parafią polską, motywów przynależności do niej, wpływu na kierowanie parafią i form zaangażowania w nią.

Badanie pilotażowe poza samą możliwością weryfikacji narzędzia, sprawdzenia, czy wszystkie pytania są właściwie sformułowane – zrozumiałe dla respondenta, czy wszystkie dobrze „funkcjonują” w kwestionariuszu, ma również, czasami dość istotną, wartość poznawczą. Dotyczy ona najpierw możliwości lepszego poznania terenu i grupy docelowej, a następnie dostar-

cza cząstkowych danych z projektowanej bazy odpowiedzi z grupy docelowej. Niekiedy, jeśli narzędzie okaże się dobrze przygotowane, mogą być one włączone do ostatecznych wyników badania zasadniczego. Badanie pilotażowe nie ma oczywiście charakteru badania reprezentatywnego, a jedynie eksploracyjny. Badania takie dają również możliwość postawienia już pewnych konkretnych tez przed szerszymi i pogłębionymi badaniami, co jest ważne zwłaszcza, jeśli poza badaniami ilościowymi planowane są badania jakościowe.

K. Grzeszkiewicz-Radulska w swoim artykule poświęconym badaniom pilotażowym zauważyła, że zasadniczo, mimo podkreślania znaczenia tego etapu procesu badawczego, nie jest on zbyt często praktykowany, a także brak szerszych opisów badania pilotażowego w ważniejszych publikacjach z zakresu metodologii²¹. Dla potwierdzenia tych słów można przywołać choćby powszechnie wykorzystywane podręczniki, takie jak E. Babbiego (2013), S. Nowaka (2007) czy J. Sztumskiego (2005)²², w których można odnaleźć tylko kilka bardzo ogólnych zdań na temat tego czym jest, jak powinno wyglądać i jakie jest znaczenie badania pilotażowego.

Jeśli chodzi o kwestię związaną z walorem poznawczym takiego badania, to ma ona szczególne znaczenie przy słabej znajomości terenu. Większość zespołu nie miała możliwości poznania szerzej duszpasterstwa polskiego za granicą i osób z nim związanych. Badanie pilotażowe pozwala na uchwycenie specyfiki planowanej grupy docelowej. W konsekwencji może ono służyć przeformowaniu pytań, przemyśleniu sensu zamieszczania niektórych z nich lub potrzeby uzupełnienia o inne. Pozwala ono zatem na taką korektę narzędzia, która daje szansę lepszemu zrealizowaniu celu badania.

Badanie zostało przeprowadzone na pełnej grupie docelowej jednostek, która ma być także operatem poszerzonego badania zasadniczego. Były to podstawowe ośrodki duszpasterskie skupione w Polskiej Misji Katolickiej, której siedziba znajduje się w Paryżu. Badanie obejmowało jednostki Kościoła rzymskokatolickiego, do którego należy zdecydowana większość Polaków, i który jako jedyny ma tak rozbudowaną strukturę za granicą – w tym wypadku – we Francji. W momencie przeprowadzania badania zostało wyróżnionych 70 jednostek duszpasterskich. Są to zarówno parafie, jak i ośrodki duszpasterstwa polskiego funkcjonujące przy parafiach francuskich (zdecydowana większość z tych jednostek). Parafie polskie mają charakter personalny: tak najczęściej zorganizowane jest duszpasterstwo grup narodowych

²¹ K. GRZESZKIEWICZ-RADULSKA, *Metody badań pilotażowych*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica” 2012, nr 42, s. 114.

²² Zob. bibliografia.

na emigracji. Jednostki te to często niewielkie wspólnoty osób, które gromadzą się wokół duszpasterza, często rozproszone po różnych parafiach francuskich.

Taka organizacja systemu duszpasterstwa w znacznym stopniu determinuje sposób dotarcia do grupy docelowej. Najpełniej i najszybciej można to uczynić, jeśli wykorzystana zostanie pomoc duszpasterzy. W celu udostępnienia narzędzia badawczego, korzystając z pośrednictwa Polskiej Misji Katolickiej, rozesłany został do wszystkich duszpasterzy link do kwestionariusza ankiety z prośbą o przekazanie go wiernym w swoich ośrodkach (ankieta internetowa typu CAWI). Do trzech wytypowanych parafii zostały także wysłane drogą pocztową ulotki z krótką informacją i linkiem. Kryterium wyboru stanowiła największa liczba osób, jakie gromadzą się w tych ośrodkach: były to dwie jednostki z Paryża i jedna z Lyonu. Ponieważ celem badania było dotarcie do osób związanych z duszpasterstwem polskim we Francji, można było założyć, że będą to w zdecydowanej większości osoby wierzące, choć nie jest to jednoznaczne, gdyż niektóre osoby związane są z parafiami głównie np. ze względów narodowych, przekazu tradycji czy podtrzymywania relacji międzyludzkich z określoną grupą osób.

Dla przeprowadzenia badania zostało wykorzystane narzędzie internetowe nadzorowane przez system *LimeSurvey*, bazujący na architekturze kontaktu serwer–respondent. Wykorzystanie tego systemu gwarantuje zachowanie anonimowości osób uczestniczących w badaniu. W rozesłanych zaproszeniach do wzięcia udziału w ankiecie (drogą internetowa i poprzez ulotki), a także w samej ankiecie zamieszczone zostały podstawowe informacje na temat jej celu, sposobu wypełniania i informacja o anonimowości badania.

Ankieta wypełniana była w okresie wrzesień–październik 2019 r., a liczba rzeczywistych wypełnień przez respondentów wyniosła 65. Jest to liczba w pełni wystarczająca dla badania pilotażowego. Cechy społeczno-demograficzne respondentów, wzięwszy pod uwagę niewielką ich liczbę, są dość zróżnicowane, co daje tym większą wartość poznawczą uzyskanym odpowiedziom. Największa nieproporcjonalność dotyczy rozkładu płci respondentów, 85,7% stanowią kobiety, a 14,3% mężczyźni. 16,1% respondentów zaznaczyło swój stan cywilny jako „panna/kawaler”, 62,5% żyje w związku małżeńskim, 3,6% jest w związku partnerskim, 12,5% to osoby owdowiałe, a 5,4% – osoby rozwiedzione.

Jeśli chodzi o rozkład pod względem wieku, największą grupę stanowiły osoby w przedziale 35-44 lata (33,9%), a następnie w przedziale 55-64 lata (26,8%). Kolejne grupy wiekowe, które wzięły udział w badaniu, stanowiły

odpowiednio następujące udziały: 45-54 – 19,6%, 25-34 – 12,5%, natomiast grupy poniżej 25 lat i powyżej 65 lat reprezentowane były przez taki sam procent osób – po 3,6%. Za stosunkowo istotną zmienną w tym badaniu (zwłaszcza dla fazy zasadniczej) została uznana liczba lat pobytu we Francji. Rozkład procentowy kształtował się tu następująco: do 5 lat zaznaczyło 8,9% respondentów, między 6 i 10 lat – 16,1%, w przedziale 11-15 lat – 14,3%, w przedziale 16-20 – 16,1%, najwięcej osób wybrało odpowiedź „powyżej 21 lat” (44,6%).

Pod względem wykształcenia wśród respondentów najwięcej było osób z wykształceniem wyższym magisterskim (42,5%), następnie z wykształceniem średnim (26,3%), zaś najmniej z zasadniczym zawodowym (5,4%). Z wykształceniem pomaturalnym i wyższym licencjackim była podobna grupa osób, odpowiednio: 16,1% i 14,3%. Spośród wszystkich osób biorących udział w ankiecie 64,3% pracuje zawodowo, 16,1% to emeryci lub renciści, 5,4% jest bezrobotnych, 1,8% uczy się lub studiuje, a pozostali wskazali inne zajęcia (głównie opieka nad domem). Najwięcej osób, które wypełniło ankietę, pochodzi z miast powyżej 500 tys. mieszkańców (33,9%) – najpewniej głównie z Paryża, gdzie rzeczywiście znajduje się obecnie największe skupisko Polonii, z miast do 20 tys. mieszkańców – 23,2%, z miast między 20 a 49 tys. oraz między 50 a 99 tys. – po 12,5%, natomiast ze wsi oraz z miast o liczbie mieszkańców między 100 tys. a 499 tys. – po 8,9%.

W artykule tym zostanie poddana analizie część pytań zamieszczona w bloku kwestionariusza ankiety zatytułowanym „Parafia i jej postrzeganie”. Respondent miał odpowiedzieć na 7 pytań, z których jedno miało 3 warianty, w zależności od odpowiedzi na pytanie poprzedzające. Ze względu na niewielką liczbę odpowiedzi w badaniu pilotażowym możliwe do przedstawienia i zanalizowania są jedynie podstawowe częstości i ich wartość procentowa. Ponieważ brak odpowiednich wyników badań dla emigracji polskiej we Francji, dla porównawczych zestawień wykorzystane zostaną wyniki adekwatnych badań przeprowadzonych w Polsce.

POSTRZEGANIE PARAFII I JEJ ZNACZENIE W PODTRZYMYWANIU IDENTYFIKACJI NARODOWEJ

Pierwsze pytanie w analizowanej sekcji dotyczyło postrzegania parafii przez wiernych i tego, czym dla nich osobiście jest parafia. Pytanie takie jest dość powszechnie zadawane w badaniach parafii, ponieważ pomaga określić

ogólną postawę osób wobec tej jednostki kościelnej. Szerszą analizą postrzegania parafii i więzi z nią w literaturze polskiej wielokrotnie zajmowali się m.in. Elżbieta Firlit i ks. Janusz Mariański, elementy te można także odnaleźć w wielu badaniach CBOS-u.

Tabela 1.
Czym przede wszystkim jest dla Pana(i) parafia?

Kategorie odpowiedzi	Częstość N=65	Procent (%)
Wspólnotą wiernych (Ludem Bożym) i jest ona dla mnie ważna	50	76,9
Jednostką administracyjną Kościoła	3	4,6
Instytucją religijną, w której jedynie spełniam potrzeby religijne	6	9,2
Miejscem spotkania z rodakami i kulturą polską	6	9,2
Nie jest dla mnie niczym szczególnym, nie interesuję się nią	--	--

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

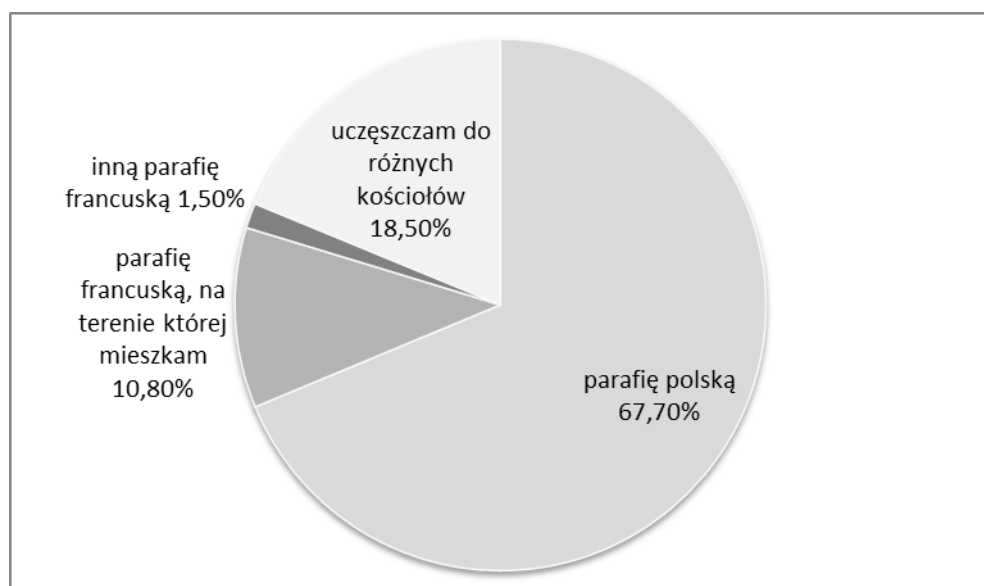
Zdecydowana większość respondentów (76,9%) zadeklarowała, że traktuje parafię jako wspólnotę wiernych i coś, co jest dla nich ważne. Takie postrzeżenie jest zgodne z podstawowym określeniem parafii w nauczaniu Kościoła katolickiego i jego prawie kanonicznym. Zważywszy na to, że odpowiadały tylko osoby związane z parafiami, nie musi dziwić, że procent jest wyższy niż np. w badaniu z 2015 r. zrealizowanym w Archidiecezji Warszawskiej, w którym na podobne pytanie pozytywnie odpowiedziało 70% pytanym osób, choć wówczas do każdego określenia można było ustosunkować się oddzielnie²³. Ponieważ w przypadku badania pilotażowego wybór był opcjonalny, wpłynęło to na poziom pozostałych odpowiedzi. Z drugiej strony taki układ wyraźniej ukazuje hierarchię wartościowania poszczególnych odpowiedzi. Nikt z respondentów nie zadeklarował, że nie interesuje się zupełnie parafią, natomiast jako miejsce, w którym zaspakajane są potrzeby religijne określiło ją 9,2% osób. Takie postrzeżenie parafii oznacza

²³ A. WYSOCKI, *Postrzeżenie parafii i więz z Kościołem lokalnym w opinii wiernych*, [w:] *Socjologia życia parafialnego: wspólnota i instytucja. Archidiecezja Warszawska w badaniach Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości*, red. S.H. Zaręba, A. Wysocki, Warszawa: Archidiecezja Warszawska 2015, s. 29-32.

podejście bardzo praktyczne, czy raczej utylitarne, nieuwzględniające bardziej teologicznego jej rozumienia. Taki sam procent badanych wskazał, że dla nich parafia jest miejscem spotkania z rodakami i kulturą polską, co, zważywszy na charakter opcjonalny odpowiedzi, jest dość znaczącym wynikiem, istotnym w kontekście podjętego badania.

Potwierdzenie tej ostatniej uwagi można odnaleźć, analizując odpowiedzi na drugie pytanie: „Którą parafię traktuje Pan(i) jako swoją?”. Wartości procentowe częstości przypadających na poszczególne odpowiedzi do pytania zamieszczone zostały na wykresie 1. Pytanie to nie dotyczy już więzi z parafią w ogóle, ale identyfikacji z konkretną parafią i przywiązania do niej, co w przypadku duszpasterstwa personalnego na emigracji jest bardziej złożone niż w przypadku duszpasterstwa krajowego, w którym dominuje parafia terytorialna.

Wykres 1.
Którą parafię traktuje Pan(i) jako swoją? (N=65)

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

Jak wielokrotnie wskazywała w swych badaniach Elżbieta Firlit, identyfikacja z parafią stanowi dla wielu osób istotny element tożsamości społecznej²⁴. W tym wypadku identyfikacja z parafią polską wskazuje na istotny wymiar tożsamości narodowej. Ponad $\frac{2}{3}$ (67,7%) respondentów odpowiedziało, że jako swoją traktuje parafię polską, do której uczęszcza, choć odległości pokonywane do danego ośrodka duszpasterskiego są czasem dość znaczne – potwierdzają to własne obserwacje autora z czasu pobytu i badań we Francji²⁵. Znaczne odległości są również jedną z przyczyn, dla których prawie $\frac{1}{5}$ (18,5%) respondentów zadeklarowała, że uczęszcza do różnych kościołów, nie czując się związaną z konkretną jednostką. Inne przyczyny takiego stanu rzeczy to na pewno ogólna współczesna tendencja do tzw. churchingu, a także szczególna sytuacja osób znajdujących się na emigracji, gdzie dostęp do duszpasterstwa narodowego jest jednak ograniczony. Z kolei 10,8% osób jako swoją parafię uznało parafię francuską, na terenie której mieszka. W tym przypadku nie jest jednak jasne, na ile łączy się to z praktykowaniem swej wiary w teje parafii, a na ile z eklezjalną świadomością przynależności do niej. W badaniach z 2015 r. przeprowadzonych w Polsce, w których pytanie o wybór kościoła miało 3 opcje wyboru: kościół parafialny, inny kościół lub różne kościoły (w tym parafialny), rozkład odpowiedzi wyglądał następująco: 56% osób wybrało kościół parafialny, 31,4% – różne kościoły (w tym parafialny), a 10,1% – inny kościół²⁶.

W kolejnym pytaniu, które miało różne wersje, w zależności od odpowiedzi podanych powyżej, respondenci zostali zapytani o motywacje wyboru danej parafii. Najbardziej interesujące są odpowiedzi dotyczące parafii polskiej: ze względu na cel badania, ale również z tej racji, że pozostałe opcje były wybierane przez niewielką liczbę osób (parafię polską wskazało 44 spośród 65 osób).

²⁴ Np. E. FIRLIT, *Identyfikacje społeczne i więź parafialna*, [w:] *Postawy społeczno-religijne diecezjan tarnowskich*, red. W. Zdaniewicz, T. Zembrzuski, Warszawa: ISKK SAC 2001, s. 125-153.

²⁵ Autor przebywał we Francji, mając kontakt z polskim duszpasterstwem, przez 5 lat.

²⁶ A. LINEK, *Kościół parafialny czy kościół wybrany? Wybory wiernych i ich uzasadnienia*, [w:] *Socjologia życia parafialnego: wspólnota i instytucja. Archidiecezja Warszawska w badaniach Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości*, red. S.H. Zaręba, A. Wysocki, Warszawa: Archidiecezja Warszawska 2015, s. 158-159.

Tabela 2.
Jakie są główne przyczyny wyboru tej parafii?

Kategorie odpowiedzi	Wybór	Częstość N=44	Procent (%)
Atrakcyjny sposób przekazu wiary (treść kazań)	Tak	38	86,4
	Nie	6	13,6
Liturgia jest w języku polskim	Tak	44	100
	Nie	--	--
Możliwość spotkania z rodakami i znajomymi	Tak	38	86,4
	Nie	6	13,6
Cenię księży pracujących w tej parafii	Tak	42	95,5
	Nie	2	4,5
Możliwość lepszego zaangażowania się w życie parafii	Tak	31	70,5
	Nie	13	29,5
Oferta liturgiczno-katechetyczna parafii	Tak	27	61,4
	Nie	17	38,6
Oferta kulturalna parafii	Tak	28	63,6
	Nie	16	36,4

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

Jako istotny powód dla wszystkich, którzy deklarowali wybór polskiej parafii, był fakt sprawowania liturgii w języku polskim. Ponad 95% spośród badanych wskazało również jako przyczynę swojej preferencji obecność cenionych przez nich księży w danej parafii. Dobry kontakt osobisty między kapłanem a wiernymi jest szczególnie ważny w parafiach personalnych. Poza tym są to z reguły stosunkowo niewielkie wspólnoty dające możliwość poświęcenia przez księży dłuższego czasu poszczególnym osobom. W przypadku emigrantów, wydaje się ważne, że jest to kapłan, który może dobrze rozumieć problemy danej osoby (ze względów językowych i kulturowych).

Inne przyczyny, które były bardzo często wskazywane przez respondentów, to atrakcyjny sposób przekazu wiary (86,4%) oraz możliwość spotkania z rodakami i znajomymi (również 86,4%). Stanowią one potwierdzenie silnego powiązania wspólnoty wiary i wspólnot o charakterze naturalnym (naród, rodzina, przyjaciele). Można przypuszczać, że dla części osób nawet „atrakcyjny przekaz wiary” może wiązać się z łatwością zrozumienia głoszo-

nych kazań. Parafia polska daje tym osobom także możliwość lepszego zaangażowania się w jej życie (70,5%), a także – w trochę mniejszym stopniu – proponuje atrakcyjną ofertę liturgiczno-katechetyczną (61,4%) oraz ofertę kulturalną (63,6%).

W przypadku osób, które zadeklarowały, że uczęszczają do różnych kościołów (12 na 65 osób), za najważniejszą została uznana kwestia poszukiwania odpowiednich godzin Mszy św., a zatem coś, co jest charakterystyczne dla sytuacji emigrantów z ograniczoną liczbą wyboru celebracji w jednym miejscu (najczęściej jedna lub dwie), a nie tyle dla zjawiska churchingu. Tym niemniej kolejne wskazania respondentów wpisują się już w tę współczesną tendencję: odpowiedzi „lubię modlić się w różnych kościołach” udzieliło 7 z 12 osób, zaś odpowiedzi „lubię zmieniać kościoły” i „lubię słuchać różnych kazań” wybrało po 6 z 12 osób. Jako nieistotny okazał się fakt częstego podróżowania (tylko jedna osoba wybrała) oraz zaangażowania się w różne inicjatywy w różnych parafiach (nikt nie wybrał). W przypadku badań w Polsce ważniejsze porównywalne motywacje uczęszczania do różnych kościołów były następujące: „staram się słuchać różnych kazań” – 36% respondentów, „szukam dogodnych godzin” – 32,8%, „lubię zmieniać kościoły” – 21%, „często podróżuję” – 28,4%, „organizowane są inicjatywy, z którymi jestem związany” – 16,9%²⁷.

PROCES DECYZYJNY W PARAFII I ZAANGAŻOWANIE W JEJ FUNKCJONOWANIE

Kolejne pytania dotyczyły zarządzania parafią, uczestnictwa poszczególnych grup osób w procesie decyzyjnym, a także form zaangażowania wiernych w wybranych przez siebie parafiach.

Przemianami w procesie zarządzania parafią i sposobu podejmowania decyzji w niej zajmuje się w środowisku polskich socjologów od wielu lat ks. Janusz Mariański. Już w latach 80. wskazywał on na pewną ewolucję w tym zakresie – coraz większy udział wiernych świeckich, jednak w Polsce procesy te przebiegały wolniej niż w krajach Europy Zachodniej²⁸.

Pierwsze pytanie z analizowanej ankiety miało ukazać funkcjonujący w świadomości respondentów model zarządzania parafią, natomiast drugie – ocenę faktycznie istniejącej sytuacji we własnej parafii.

²⁷ Tamże, s. 164-167.

²⁸ Por. J. MARIAŃSKI, *Życie parafii. Socjologiczne aspekty kierowania wspólnotą parafialną*, Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 1984.

Tabela 3.
Kto według Pana(i) powinien być przede wszystkim odpowiedzialny
za funkcjonowanie parafii?

Kategorie odpowiedzi	Częstość N=64	Procent (%)
Księża z parafii	9	14,1
Parafianie	2	3,1
Zarówno księża, jak i parafianie	53	82,8
Trudno powiedzieć	--	--

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

Na pytanie o główną odpowiedzialność za funkcjonowanie parafii respondenci dość jednoznacznie wskazali, że spoczywa ona zarówno na księżach, jak i na wiernych świeckich (82,8%). Wśród tych, którzy wzięli udział w badaniu, widać zatem dużą świadomość odpowiedzialności wszystkich wiernych wraz z duszpasterzami za to, jak toczy się życie w parafii. Choć w badaniach przeprowadzanych w Polsce poziom ten jest niższy, w większym stopniu wskazywana jest podstawowa odpowiedzialność kapłanów, to można doszukać się również pewnych zbieżności takich wskazań z oczekiwaniami wiernych wobec duszpasterzy. Jak pokazały bowiem badania w Polsce, wierni nie oczekują od kapłanów umiejętności menedżerskich, a przede wszystkim takich cech, jak głęboka wiara, bezinteresowność czy służebność²⁹. Robiąc takie zestawienie, należy przypomnieć większą świadomość tych osób, które same poszukują miejsca sprawowania liturgii w języku polskim, a ponadto warto przywołać tradycję rozwoju duszpasterstwa polskiego we Francji. Patrząc na jego początki i powstanie samej Polskiej Misji Katolickiej widać, że to właśnie często wierni świeccy starali się o utworzenie wielu poszczególnych ośrodków duszpasterstwa polskiego, a następnie troszczyli się o ich funkcjonowanie³⁰. We Francji, co wpływa także na ośrodki polskie, inny jest również styl kierowania parafią: za sprawy materialne odpowiadają prawie wyłącznie świeccy, ale także w decyzjach dotyczących duszpasterstwa mają oni większy udział. Nie zaskakuje zatem, że były osoby, które uznały, że to

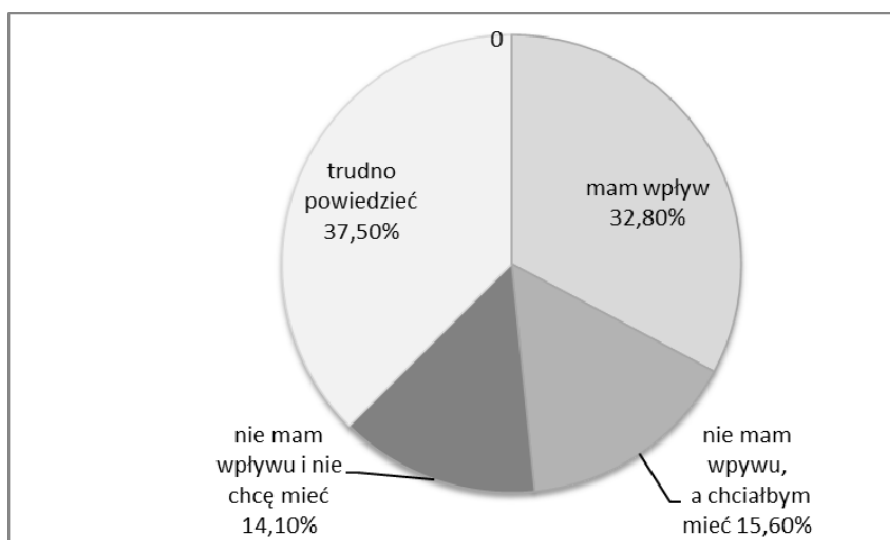
²⁹ S.H. ZARĘBA, *Prestiż jako kryterium oceny posługi kapłańskiej*, [w:] *Socjologia życia parafialnego: wspólnota i instytucja. Archidiecezja Warszawska w badaniach Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości*, red. S.H. Zaręba, A. Wysocki, Warszawa: Archidiecezja Warszawska 2015, s. 66-72.

³⁰ A. WYSOCKI, *Dynamika zmian*, s. 440.

świeccy są przede wszystkim odpowiedzialni za funkcjonowanie parafii, choć były to tylko 2 z 64 osób.

Drugie pytanie z tego zakresu dotyczyło oceny własnego wpływu na funkcjonowanie konkretnej parafii. Z pewnością stosunkowo niewielkie wspólnoty, tworzone w znacznym stopniu w oparciu na więziach osobistych, dają większą szansę na współtworzenie rzeczywistości parafialnej niż np. duże wspólnoty parafialne oparte na przynależności terytorialnej, które dominują w Polsce.

Wykres 2.
Czy uważa Pan(i), że ma wpływ na sprawy parafii?

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

Prawie $\frac{1}{3}$ (32,8%) respondentów zadeklarowała, że ma wpływ na sprawy parafialne. Z kolei 37,5% wybrało odpowiedź „trudno powiedzieć”, co oznacza dopuszczenie pewnej możliwości współtworzenia rzeczywistości parafialnej. Natomiast 29,7% osób uważa, że nie ma wpływu, z czego 14,1% uznało, że nawet nie chce go mieć, a 15,6%, że chciałoby mieć wpływ na sprawy w parafii. W badaniach CBOS w Polsce oceny wpływu na sprawy w parafii były na znacznie niższym poziomie: około $\frac{4}{5}$ deklarowało w nich, że nie wpływu, z czego ponad 40%, że „zdecydowanie nie”³¹. Większy wpływ

³¹ CBOS, *Lokalna parafia – jej społeczne znaczenie i funkcje*, Komunikat z badań nr 158/2014, Warszawa 2014, s. 18-20.

w badaniach krajowych deklarują osoby związane z różnymi mikrostrukturami: ruchami i stowarzyszeniami działającymi w parafiach³².

Interesujące są w tym kontekście deklarowane przejawy zaangażowania respondentów w parafiach, z którymi się identyfikują. Zestaw możliwych odpowiedzi oraz wskazania respondentów zawarte zostały w poniższej tabeli.

Tabela 4.
Proszę powiedzieć, w jaki sposób przejawia się
Pana(i) zaangażowanie w parafii?

Odpowiedzi	Wybór	Częstość N=63	Procent (%)
Uczestniczę w praktykach religijnych	Tak	53	84,1
	Nie	10	15,9
Składam ofiary na tacę	Tak	63	100,0
	Nie	0	0,0
Składam ofiary na remonty, wyposażenie parafii	Tak	47	74,6
	Nie	16	25,4
Pomagam w pracach remontowych	Tak	16	25,4
	Nie	47	74,6
Pomagam w sprzątanii obiektów parafialnych	Tak	25	39,7
	Nie	38	60,3
Uczestniczę w grupach modlitewnych	Tak	21	33,3
	Nie	42	66,7
Jestem członkiem rady (rad) parafialnej	Tak	7	11,1
	Nie	56	88,9
Uczestniczę w parafialnej pomocy ubogim, potrzebującym	Tak	15	23,8
	Nie	48	76,2
Uczestniczę w organizowaniu inicjatyw religijnych (np. odpust)	Tak	22	34,9
	Nie	41	65,1
Uczestniczę w organizowaniu inicjatyw kulturalnych/ rozrywkowych/sportowych	Tak	17	27,0
	Nie	46	73,0

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

³² CBOS, *Polaków obraz rzeczywistości parafialnej*, Komunikat z badań nr 144/2011, Warszawa 2011, s. 16-17; CBOS, *Spoleczna percepcja rzeczywistości parafialnej*, Komunikat z badań nr 163/2014, Warszawa 2014, s. 1-2.

Wszyscy respondenci zadeklarowali, że składają ofiary na tacę, co w przypadku grupy osób, która brała udział w badaniu, nie jest aż tak dziwne. W badaniach CBOS-u w Polsce mniejsze lub większe datki na rzecz parafii deklarowało około 70% wiernych³³. Zaangażowanie w formie pieniężnej wśród badanych Polaków we Francji wyrażało się również na wysokim poziomie w postaci ofiar na remonty i wyposażenie parafii (74,6%).

Biorąc pod uwagę powyższe odpowiedzi na temat ofiar na tacę, niejednoznaczny jest wybór przez respondentów odpowiedzi „uczestniczę w praktykach religijnych” na poziomie 84,1%. Nasuwa się tu pytanie o właściwe zrozumienie tej opcji w kontekście zaangażowania w życie parafii. Mogło to bowiem być odczytane jako udział w innych dodatkowych praktykach (poza Mszą św.) bądź jako pomoc w ich organizowaniu. Sformułowanie tej opcji wydaje się zatem wymagać przemyślenia i doprecyzowania.

Pozostałe opcje odpowiedzi miały już znacząco niższy poziom wybieralności, choć wzięwszy pod uwagę formy zaangażowania, wielkości te były jednak wysokie. Pomoc w sprzątaniu obiektów parafialnych deklarowało 39,7% osób – w niewielkich wspólnotach we Francji, gdzie często sami wierni świeccy na sposób rotacyjny sprzątają kaplice i kościoły, taki poziom nie jest czymś nadzwyczajnym. Swoje uczestnictwo w przygotowaniu różnych inicjatyw religijnych wskazało 34,9% biorących udział w badaniu. W Polsce, według badań CBOS, ponad ⅔ (68%) osób deklarowało, że w ogóle nie angażuje się w pomoc w swoich parafiach. Natomiast spośród tych, którzy się angażują, wiele osób zadeklarowało właśnie udział w pracach porządkowych (65%), a w mniejszym stopniu pomoc w przygotowaniu liturgii (21%)³⁴.

Spośród badanych Polaków we Francji dokładnie ⅓ wskazała, że jest członkiem grup modlitewnych, a ponad 1/10 (11,1%), że jest członkiem rady parafialnej. Ponadto 27% z nich bierze udział w organizowaniu różnych imprez kulturalnych czy sportowych przy parafii, a 23,8% uczestniczy w parafialnej pomocy ubogim i potrzebującym. Według przywoływanych badań w Polsce w organizowanie imprez kulturalnych, rozrywkowych i sportowych angażowało się 20,3% spośród deklarujących zaangażowanie w parafiach, a pomoc dla najuboższych i potrzebujących zadeklarowało 15,5% osób³⁵.

³³ CBOS, *O religijnym i społecznym zaangażowaniu Polaków w lokalnych parafiach*, Komunikat z badań nr 141/2011, Warszawa 2011, s. 13-14.

³⁴ Tamże, s. 8-9.

³⁵ Tamże, s. 10.

WNIOSKI

Spółeczny wymiar funkcjonowania parafii katolickich ma istotne znaczenie dla życia wielu osób, a niejednokrotnie dla życia całych wspólnot narodowych. Biorąc pod uwagę dominujące znaczenie, jakie ma Kościół katolicki w społeczeństwie polskim, nie powinno być zaskoczeniem, że u samych początków badania socjologiczne parafii i emigracji polskiej były ze sobą powiązane. Od tych początków upłynęło równo 100 lat. Parafie polskie we Francji okazywały się być przez długi czas podporą życia kulturalnego, edukacji i identyfikacji narodowej.

Przeprowadzone przez zespół badawczy Instytutu Socjologii UKSW badanie pilotażowe potwierdziło istnienie tych podstawowych powiązań, co posłużyło do sformułowania pewnych tez i przygotowania narzędzia do pogłębionych badań polskiej emigracji. Szersze wykorzystanie samej ankiety będzie wymagało pewnych niewielkich korekt pytań i opcji odpowiedzi. Wydaje się, że zasadniczo większość z nich dobrze zafunkcjonowała w badaniu.

Odpowiedzi respondentów do pytań z analizowanej sekcji pokazały kilka interesujących i ważnych kwestii, które warto podkreślić, nawet jeśli trzeba pamiętać, że jest to tylko ograniczona eksploracja. W przypadku Polaków we Francji, związanych z polskimi duszpasterstwem, widać mocną identyfikację z parafią/ośrodkiem duszpasterskim w powiązaniu z identyfikacją narodową. Mimo tego powiązania dominuje jednak perspektywa wiary, którą widać zwłaszcza w odpowiedziach na pytanie „czym dla Pana(-i) jest parafia”. Elementy polskości (liturgia w języku polskim, spotkanie z rodakami, imprezy kulturalne itd.) są bardzo ważne dla osób przychodzących do tych parafii i ośrodków polskich, ale jednak w zestawieniu, w którym należało dokonać wyboru między polskością a wiarą – znaczeniem parafii w perspektywie wiary – zdecydowana większość opowiedziała się za perspektywą wiary. Oznacza to, że najpewniej osoby te chodziłyby do kościoła, nawet gdyby nie było liturgii w języku polskim i polskich jednostek parafialnych.

Z kolei część osób (w badaniu ponad $\frac{1}{10}$) deklarowała związek z parafią przede wszystkim ze względów patriotycznych i przyjacielskich, co pozwala sformułować tezę, zresztą obecną już u wcześniejszych badaczy zagadnienia, że część z tych osób, gdyby nie miała możliwości dostępu do polskiego duszpasterstwa, nie uczęszczałaby w ogóle do kościoła.

Charakterystyczne dla emigracji polskiej we Francji jest bardzo silne zaangażowanie wiernych świeckich w funkcjonowanie parafii, i to nie tylko w kwestiach materialnych, ale także w inicjowaniu i projektowaniu działań

duszpasterskich. Wykazują oni wysokie poczucie odpowiedzialności za wspólnotę, które wydaje się opierać na większym zrozumieniu i poczuciu tego, że funkcjonowanie tych wspólnot jest ważne przede wszystkim dla nich samych (niekonieczne z perspektywy Kościoła powszechnego, gdyż istnieją parafie francuskie), spełniając podwójną funkcję związaną z identyfikacją religijną i narodową.

Zaangażowanie tych osób jest zatem bez wątpienia przeciętnie wyższe niż ma to miejsce w tradycyjnych wspólnotach parafialnych w Polsce, gdzie nadal duże znaczenie odgrywa przekaz pokoleniowy, socjalizacja religijna, która nie zawsze jest właściwie zinternalizowana. Zaangażowanie to można porównać do tego, jakie przejawiają osoby uczestniczące w mniejszych wspólnotach: ruchach i stowarzyszeniach w kraju, choć trzeba powiedzieć, że nawet w niektórych aspektach je przewyższa. Tym niemniej obraz wielu wspólnot polskich na emigracji przypomina funkcjonowanie mikrostruktur parafialnych w Polsce.

BIBLIOGRAFIA

- WYSOCKI A., Parafie rzymskokatolickie na przedmieściach Paryża wobec integracji imigrantów, [w:] Religia wobec wyzwań współczesności z perspektywy nauk społecznych, red. I. Borowik, S. Grotowska, P. Stawiński, Warszawa: Scholar 2018, s. 295-316.
- BABBIE E., Badania społeczne w praktyce, tłum. W. Betkiewicz, M. Bucholc, P. Gadomski, Warszawa: PWN 2013.
- BRUDZISZ M., Stan badań nad dziejami Polskiej Misji Katolickiej we Francji, [w:] W kręgu badań nad Polonią i duszpasterstwem polonijnym. Istota i metodologia badań polonijnych, red. S. Zych, B. Walicki, Lublin: Ośrodek Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL 2015, s. 321-354.
- CBOS, O religijnym i społecznym zaangażowaniu Polaków w lokalnych parafiach, Komunikat z badań nr 141/2011, Warszawa 2011.
- CBOS, Polaków obraz rzeczywistości parafialnej, Komunikat z badań nr 144/2011, Warszawa 2011.
- CBOS, Lokalna parafia – jej społeczne znaczenie i funkcje, Komunikat z badań nr 158/2014, Warszawa 2014.
- CBOS, Społeczna percepcja rzeczywistości parafialnej, Komunikat z badań nr 163/2014, Warszawa 2014.
- CHAŁASIŃSKI J., Parafia i szkoła parafjalna wśród emigracji polskiej w Ameryce. Studium dzielnicy polskiej w poł. Chicago, Warszawa: Dom Książki Polskiej SP. AKC. 1935.
- CHAŁASIŃSKI J., Emigracja jako zjawisko społeczne, „Przegląd Socjologiczny” 1936, t. 4, z. 3-4, s. 495-501.
- CHAŁASIŃSKI J., Związek z parafią a świadomość narodowa emigranta, „Przegląd Socjologiczny” 4(1936), z. 3-4, s. 547-550.

- DZWONKOWSKI R., Ideowe oblicze współczesnej Polonii francuskiej, [w:] Współczesne środowiska emigracji polskiej. Sytuacja duszpasterska, red. J. Bakalarz, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1985, s. 65-88.
- DZWONKOWSKI R., W. ŚLADKOWSKI, Polonia francuska, [w:] Polonia w Europie, red. B. Szydłowska-Ceglowa, Poznań: Zakład Badań Narodowościowych PAN 1992, s. 365-410.
- FIRLIT E., Ekstensywne funkcje parafii, [w:] E. FIRLIT, E. JARMOCH, K. ROSA, W. ZDANIEWICZ, Rola parafii rzymskokatolickiej w organizacji życia społecznego na szczeblu lokalnym, Warszawa: Pallottinum 1990, s. 104-160.
- FIRLIT E., Identyfikacje społeczne i więzi parafialna, [w:] Postawy społeczno-religijne diecezjan tarnowskich, red. W. Zdaniewicz, T. Zembrzusi, Warszawa: ISKK SAC 2001, s. 125-153.
- GARÇON G., Les catholiques polonais en France. Les années de fondation 1919-1949, Lille: Publications du Rayonnement culturel polonais 2004.
- GARÇON G., Le centre pastoral polonais d'Auby, Courcelles, Fleurs-en-Escrebieux et Leforest, 1922-1939, Lille : Publications du Rayonnement culturel polonais 2007.
- GLIWICÓWNA M., Drogi emigracji, „Przegląd Socjologiczny” 4(1936), z. 3-4, s. 502-520.
- GRUSZYŃSKI J., Integracja emigracji polskiej ze społeczeństwem francuskim w latach 1919-1975, [w:] Stan i potrzeby badań nad zbiorowościami polonijnymi, red. H. Kubiak, A. Pilch, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Ossolineum–Wydawnictwo PAN 1976, s. 557-577.
- GRUSZYŃSKI J., Społeczność polska we Francji 1918-1978: problemy integracyjne trzech pokoleń, Warszawa: PWN 1981.
- GRZESZKIEWICZ-RADULSKA K., Metody badań pilotażowych, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica” 2012, nr 42, s. 113-141.
- Polacy we Francji: historia i współczesność: materiały VIII Międzynarodowego Sympozjum Biografistyki Polonijnej, Stella-Palge, Vaudricourt, 2-3 października 2004 = Les Polonais en France : hier et aujourd'hui, red. A. i Z. Judyccy, Warszawa: CAN 2004.
- KLECHTA J., Najstarsza w świecie. Polska Misja Katolicka we Francji 1836-2006, Paryż: Polska Misja Katolicka we Francji 2006.
- KLECHTA J., 175 ans Au service de la Polonia – 175 lat dla Polonii, Paryż: Polska Misja Katolicka we Francji 2011.
- LINEK A., Kościół parafialny czy kościół wybrany? Wybory wiernych i ich uzasadnienia, [w:] Socjologia życia parafialnego: wspólnota i instytucja. Archidiecezja Warszawska w badaniach Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości, red. S.H. Zaręba, A. Wysocki i in., Warszawa: Archidiecezja Warszawska 2015, s. 155-170.
- MAKAREWICZ T., Emigracja amerykańska a macierzysta grupa parafialna, „Przegląd Socjologiczny” 4(1936), z. 3-4, s. 521-546.
- MARIAŃSKI J., Życie parafii. Socjologiczne aspekty kierowania wspólnotą parafialną, Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 1984.
- MARIAŃSKI J., Parafia katolicka jako środowisko społeczno-kulturowe, „Studia Socialia Cracoviensia” 1(2009), nr 1, s. 149-173.
- MARIAŃSKI J., Parafie katolickie w Polsce jako centra życia religijnego i społecznego, [w:] Veritatem in caritate. Księga Jubileuszowa z okazji 70. urodzin Księdza Biskupa Profesora Jana Śrutwy, red. W. Depo, M. Leszczyński, T. Guz, P. Marzec, Lublin: KUL 2011, s. 707-725.
- MIREK F., Elementy społeczne parafii rzymskokatolickiej. Wstęp do socjologii parafii, Poznań: Wydawnictwo Fiszer i Majewski 1928.

- NOWAK S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa: PWN 2007.
- PEZDA J., *Polska diaspora we Francji do 1870 r.*, [w:] *Polska diaspora*, red. A. Walaszek, Kraków: Wydawnictwo Literackie 2001, s. 167-177.
- PONTY J., *Polonais méconnus. Histoire des travailleurs immigrés en France dans l'entre-deux-guerres*, Paris: Publications de la Sorbonne 1988.
- PONTY J., Stan badań historycznych nad Polonią francuską, „Przegląd Polonijny” 22(1996), z. 3, s. 65-72.
- PONTY J., *La Mission catholique polonaise en France du XIXe au XXIe siècle*, « Cahiers de la Méditerranée » 2009, nr 78: *Migration et religion en France* (t. 2), s. 75-85.
- SZTUMSKI J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk” 2005.
- ŚLADKOWSKI W., *Polska diaspora we Francji 1871-1999*, [w:] *Polska diaspora*, red. A. Walaszek, Kraków: Wydawnictwo Literackie 2001, s. 167-195.
- THOMAS W.I., F. ZNANIECKI, *Chłop polski w Europie i Ameryce. Organizacja grupy pierwotnej*, t. 1, tłum. M. Metelska, Warszawa: PWN 1976.
- WYSOCKI A., S.H. ZARĘBA, *Elementy społeczne parafii rzymskokatolickiej. Głosa do tradycji badawczej ks. Franciszka Mirka*, [w:] *Socjologia życia parafialnego: wspólnota i instytucja*. Archidiecezja Warszawska w badaniach Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości, red. S.H. Zaręba, A. Wysocki, Warszawa: Archidiecezja Warszawska 2015, s. 7-26.
- WYSOCKI A., *Postrzeganie parafii i więz z Kościołem lokalnym w opinii wiernych*, [w:] *Socjologia życia parafialnego: wspólnota i instytucja*. Archidiecezja Warszawska w badaniach Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości, red. S.H. Zaręba, A. Wysocki, Warszawa: Archidiecezja Warszawska 2015, s. 27-53.
- WYSOCKI A., *The reflection of social conflicts in the life of parishes in the suburbs of Paris*, „Studia Bobolanum” 2017, nr 4, s. 167-181.
- WYSOCKI A., *Parafie rzymskokatolickie na przedmieściach Paryża wobec integracji imigrantów*, [w:] *Religia wobec wyzwań współczesności z perspektywy nauk społecznych*, red. I. Borowik, S. Grotowska, P. Stawiński, Warszawa: Scholar 2018, s. 295-316.
- WYSOCKI A., *Dynamika zmian w parafii a jej elementy istotne. Śladami pioniera socjologii parafii ks. Franciszka Mirka*, Warszawa: UKSW 2018.
- ZARĘBA S.H., *Prestizj jako kryterium oceny posługi kapłańskiej*, [w:] *Socjologia życia parafialnego: wspólnota i instytucja*. Archidiecezja Warszawska w badaniach Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości, red. S.H. Zaręba, A. Wysocki, Warszawa: Archidiecezja Warszawska 2015, s. 54-82.
- ZYCH S., „Duszpasterstwo polskie we Francji” w zbiorach Archiwum Polskiej Misji Katolickiej we Francji, „Studia Polonijne” 39(2018), s. 245-263.

ZNACZENIE WIĘZI Z PARAFIĄ POLSKĄ DLA POLONII FRANCUSKIEJ NA PODSTAWIE WYNIKÓW BADANIA PILOTAŻOWEGO

Streszczenie

Emigracja polska we Francji ma długą i chlubną tradycję, jej losom i działalności poświęcono wiele publikacji, jednakże dotychczas brakuje szerszych systematycznych badań socjologicznych jej dotyczących. Pod koniec 2019 r. rozpoczęto realizację projektu badania, którego głównym celem

jest eksploracja transmisji kulturowo-religijnej w polskich katolickich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji. Polskie ośrodki duszpasterskie we Francji są miejscami, które gromadzą regularnie największą liczbę przebywających tam Polaków. Celem tego artykułu była analiza jednej z sekcji ankiety badania pilotażowego przeprowadzonego wśród Polaków związanych z duszpasterstwem polskim w tym kraju. W artykule zanalizowano odpowiedzi na pytania dotyczące postrzegania parafii, identyfikacji z parafią polską, motywów przynależności do niej, wpływu na kierowanie parafią i form zaangażowania w nią.

Słowa kluczowe: Polonia francuska; emigracja polska; socjologia parafii; więź parafialna; Polska Misja Katolicka

THE IMPORTANCE OF THE TIES WITH THE POLISH PARISH FOR THE FRENCH POLISH COMMUNITY BASED ON THE RESULTS OF A PILOT STUDY

Summary

Polish emigration in France has a long and glorious tradition, many publications have been devoted to its history and activities, but so far there is no broader systematic sociological research on it. At the end of 2019, a research project was launched with the main goal of exploring cultural and religious transmission in Polish Catholic parishes and pastoral centers in France. Polish pastoral centers in France are places that regularly gather the largest number of Poles staying there. The aim of this article is to analyze one of the sections of the survey of the pilot study conducted among Poles associated with Polish pastoral care in this country. The article will analyze answers to questions about the perception of the parish, identification with a Polish parish, motives for belonging to it, influence on the leadership of the parish and forms of involvement in it.

Key words: French Polonia; Polish emigration; sociology of the parish; parish ties; Polish Catholic Mission